

1. Παράγραφος και γραπτή δοκιμασία

Διδάσκονται για την παράγραφο	Σκοπός			
	Περίληψη	Ανάπτυξη κειμενικού αποσπάσματος	Απαντήσεις σε ερωτήσεις θεωρίας	Έκθεση – Παραγωγή λόγου
Δομικά στοιχεία παραγράφου • Θεματική πρόταση • Λεπτομέρειες • Κατακλείδα	• Να μη θεωρώ ότι η πρώτη περίοδος είναι πάντα η θεματική πρόταση • Να οργανώνω την περίληψη (εισαγωγική φράση – λεπτομέρειες – καταληκτική φράση)	• Να οργανώνω την παράγραφο ανάπτυξης κειμενικού αποσπάσματος	• Να απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις θεωρίας	• Να οργανώνω τις παραγράφους του κειμένου που παράγω (δοκίμιο, άρθρο, ομιλία, επιστολή)
Τρόποι οργάνωσης παραγράφου • Ορισμός • Διαίρεση • Σύγκριση-αντίθεση • Αναλογία • Παραδείγματα • Αίτιο-αιτιατό/αποτέλεσμα • Αιτιολόγηση • Συνδυασμός μεθόδων	• Να αναγνωρίζω τις πληροφορίες σε κάθε παράγραφο του αρχικού κειμένου και να τις παραφράζω στην περίληψη • Να επιλέγω τα κατάλληλα ρήματα που φανερώνουν λεκτικές πράξεις για το περιληπτικό κείμενο	• Να οργανώνω την παράγραφο ανάπτυξης κειμενικού αποσπάσματος με τον κατάλληλο τρόπο	• Να απαντώ σε σχετικές ερωτήσεις θεωρίας	• Να οργανώνω τις παραγράφους του κειμένου που συντάσσω ανάλογα με το περιεχόμενο του ζητουμένου

Τρόποι οργάνωσης των παραγράφων — Αναγνώριση των πληροφοριών

Γλώσσα και περιεχόμενο

Ο όρος τρόπος/μέθοδος οργάνωσης ή ανάπτυξης της παραγράφου αναφέρεται στο είδος των πληροφοριών, δηλαδή στο περιεχόμενο της παραγράφου. Σύμφωνα με τον F. de Saussure, «η γλώσσα μπορεί να παραλληλισθεί με ένα φύλλο χαρτιού, η σκέψη είναι η μία του όψη και ο ήχος η άλλη. Δεν μπορούμε να κόψουμε τη μια του όψη χωρίς να κόψουμε την ίδια στιγμή και την άλλη. Το ίδιο και στη γλώσσα, δεν μπορούμε να απομονώσουμε ούτε τον ήχο από τη σκέψη ούτε τη σκέψη από τον ήχο». Επομένως, είναι προφανές ότι γλώσσα και περιεχόμενο είναι αλληλένδετα, κατανοούμε τις πληροφορίες από τη γλωσσική τους μορφή, δηλαδή τις λέξεις. Έτσι και κατά την ανάγνωση κάθε παραγράφου αναγνωρίζουμε το είδος των πληροφοριών από διάφορα λεκτικά σημεία (ουσιαστικά, ρήματα, δευτερεύουσες προτάσεις) με τα οποία διατυπώνονται.

Αιτιολόγηση

Σκοπός:

Αιτιολόγηση ή ανασκευή άποψης

Θεματική περίοδος	Διατύπωση άποψης
Λεπτομέρειες	Επιχειρήματα, τεκμήρια, αυθεντίες

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- ρήματα και δευτερεύουσες προτάσεις που δηλώνουν άποψη ή προβληματισμό
- ρήματα και λέξεις που δηλώνουν απόψεις άλλων
- διαρθρωτικές λέξεις και ρήματα που δηλώνουν επιχειρήματα
- ρήματα και επιρρήματα που δηλώνουν συμπέρασμα
- παράθεση των αποσπασμάτων σε εισαγωγικά και το όνομα του συγγραφέα
- ρήματα και λέξεις που δηλώνουν γνώμες ειδικών και επιστημόνων

Αίτιο-αιτιατό

Σκοπός:

Η απόδειξη της σχέσης αιτίου-αποτελέσματος

Θεματική περίοδος	Σχέση αιτίου-αιτιατού
Λεπτομέρειες	Αιτίες + αποτελέσματα

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- λέξεις και ρήματα που δηλώνουν αιτίες και αποτελέσματα
- διαρθρωτικές λέξεις

Παραδείγματα

Σκοπός:

Η επεξήγηση ή η τεκμηρίωση

Θεματική Περίοδος	Διατύπωση άποψης
Λεπτομέρειες	Παραδείγματα

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- φράσεις και λέξεις που δηλώνουν παράδειγμα
- λέξεις σε παρένθεση
- αφήγηση περιστατικών, γεγονότων

Ορισμός

Σκοπός:

Η διευκρίνιση του περιεχομένου της έννοιας

Θεματική Περίοδος	Οριστέα έννοια + γένος + ειδοποιός διαφορά
Λεπτομέρειες	Περιγραφή των γνωρισμάτων της έννοιας

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- λέξεις και ρηματικές φράσεις που δηλώνουν αυτές τις πληροφορίες

Διαίρεση

Σκοπός:

Η ανάλυση και διευκρίνιση των μορφών της έννοιας

Θεματική Περίοδος	Διαιρετέα έννοια + μέλη της διαίρεσης/μορφές
Λεπτομέρειες	Διασαφήσεις για κάθε μορφή της έννοιας

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- λέξεις και ρηματικές φράσεις που δηλώνουν είδη/μορφές
- απαρίθμηση

Σύγκριση-αντίθεση

Σκοπός:

Η ανάδειξη των διαφορών μεταξύ εννοιών των οποίων το περιεχόμενο συγχέεται

Θεματική Περίοδος	Διατύπωση αντίθεσης
Λεπτομέρειες	Διαφορές των δύο εννοιών

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- αντιθετικοί σύνδεσμοι
- επιρρήματα, διαρθρωτικές λέξεις που δηλώνουν αντίθεση
- αντώνυμα
- παρελθοντικοί χρόνοι
- λέξεις που δηλώνουν σύγκριση ή αντίθεση

Αναλογία

Σκοπός:

Η επεξήγηση μιας άγνωστης έννοιας μέσω μιας έννοιας οικείας στον αναγνώστη

Θεματική περίοδος	Διατύπωση αναλογίας
Λεπτομέρειες	Ομοιότητες των δύο εννοιών

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- λέξεις, φράσεις και ρήματα που δηλώνουν παραλληλισμό, παρομοίωση

Συνδυασμός μεθόδων

Σκοπός:

Η ανάλυση της θέσης του συγγραφέα με τη χρήση ποικίλων πληροφοριών

Θεματική περίοδος	Διατύπωση άποψης
Λεπτομέρειες	Ποικίλες πληροφορίες

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- λέξεις και ρηματικές φράσεις που δηλώνουν αυτές τις πληροφορίες

8 Αιτιολόγηση

Τι είναι

Πρόκειται για την αιτιολόγηση μιας άποψης που διατυπώνουμε ή την ανασκευή μιας άποψης με την οποία διαφωνούμε.

Οργάνωση των πληροφοριών στην παράγραφο

- **Στη θεματική περίοδο** ο συγγραφέας και εμείς διατυπώνουμε μία κρίση, θέση, άποψη, η οποία χρειάζεται οπωσδήποτε αιτιολόγηση-στήριξη. Το ρήμα της πρότασης συνήθως προκαλεί την ερώτηση «γιατί» ή «πώς».
- **Στις λεπτομέρειες** προσκομίζουμε το αποδεικτικό υλικό που απαντά στις ερωτήσεις «γιατί» και «πώς» για να «αποδείξουμε» την ορθότητα της άποψής μας. Το αποδεικτικό υλικό του είναι:
 1. **Επιχειρήματα**
 - του γιατί & αποτελέσματα
 - του πώς & αποτελέσματα
 2. **Τεκμήρια**
 - παραδείγματα
 - στατιστικά στοιχεία
 - πορίσματα ερευνών/μελετών
 - ιστορικά γεγονότα
 - εμπειρικές αλήθειες
 - εποπτείες των αισθήσεων
 3. **Αυθεντίες** (παραθέματα με γνώμες ειδικών στο θέμα)
 - γνωμικά, αρχαία ρητά
 - παροιμίες
 - στίχοι ποιητών
 - γνώμες ειδικών σε πλάγιο λόγο
- **Στην κατακλείδα** μπορεί να υπάρχει συμπέρασμα-επιβεβαίωση της αρχικής τοποθέτησης.

Σημείωση: Η παράγραφος της αιτιολόγησης έχει άμεση σχέση με τους τρόπους πειθούς:

- επίκληση στη λογική, και
- επίκληση στην αυθεντία.

2. Διακρίνω τις απόψεις από τα επιχειρήματα και τα τεκμήρια

α. Πώς αναγνωρίζω τις απόψεις

Πώς αναγνωρίζω και αναδιατυπώνω τις απόψεις του συγγραφέα

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης	Παραδείγματα
Ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις που δηλώνουν άποψη & ειδική πρόταση (ότι, πως)	π.χ. νομίζω, πιστεύω, υποθέτω, έχω την αίσθηση, αποτελεί προσωπική εκτίμηση Παραδείγματα <u>Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να επιδιώκεται το «ευ ζην» παρά η προσπάθεια επιδίωξης της αθανασίας μέσω της κλωνοποίησης.</u>
Στην περίληψη	Ο συγγραφέας θεωρεί υποστηρίζει, πιστεύει ότι ...
	<u>Νιώθεις πως</u> εδώ, στη μικρή τούτη φημισμένη πολιτεία όπου αναθρέφεται η εγγλέζικη αριστοκρατία, <u>το ελληνικό πνέμα, φωτεινό, τολμηρό κι ισορροπημένο, συνεχίζει εξόριστο στην υπερβόρεια ομίχλη το εξαίσιο έργο του.</u>
Στην περίληψη	Ο συγγραφέας έχει την αίσθηση πως...
Απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις που δηλώνουν πρόταση & βουλευτικές προτάσεις	π.χ. μπορεί, είναι δυνατό, ενδέχεται, πρέπει, χρειάζεται, είναι ανάγκη, είναι υποχρέωση (να) Παράδειγμα <u>Θα πρέπει τα πρότυπα να μην είναι ούτε φθηνά αντίτυπα ούτε κακέκτυπα των αληθινών προτύπων.</u>
Στην περίληψη	Ο συγγραφέας θεωρεί ότι ...
Φράσεις και ρήματα που δηλώνουν συμπεράσματα	για τούτο, επομένως, άρα, έτσι, συνεπώς, με βάση τα προαναφερόμενα, λοιπόν, τότε, συμπεραίνουμε, καταλήγουμε, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα, αποδεικνύεται, τα στοιχεία/οι ενδείξεις οδηγούν... Παράδειγμα <u>Η γλωσσική καλλιέργεια υπηρετεί και στηρίζει άμεσα και αποτελεσματικά την ανάπτυξη της σκέψης και των πνευματικών δεξιοτήτων του ανθρώπου. Η πνευματική απελευθέρωση του ατόμου, συνεπώς, σχετίζεται άμεσα με τις γλωσσικές δεξιότητες που έχει αναπτύξει.</u>
Στην περίληψη	Η σκέψη και οι πνευματικές ικανότητες του ανθρώπου αναπτύσσονται με τη γλώσσα, με αποτέλεσμα την πνευματική του ελευθερία.
Φράσεις που δηλώνουν άποψη	π.χ. κατά τη γνώμη μου, για μένα
Στην περίληψη	Σύμφωνα με τον συγγραφέα...

Πώς αναγνωρίζω και αναδιατυπώνω τις απόψεις άλλων τις οποίες ο συγγραφέας ανασκευάζει/αντικρούει

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης	Παραδείγματα
Ρήματα και ρηματικές φράσεις που δηλώνουν απόψεις των άλλων & πλάγιος λόγος	ορισμένοι θεωρούν, ισχυρίζονται ότι/πως... μας λένε... επισημαίνεται από (π.χ. δασκάλους, γονείς κ.λπ.)
Απόψεις των άλλων σε ευθύ λόγο	Χρήση εισαγωγικών ή παύλα που δηλώνει διάλογο
Ρήματα και φράσεις που δηλώνουν τη διαφωνία του συγγραφέα	δεν αληθεύει δεν ισχύει αντίθετα...

παραδείγματα

Απόψεις σε ευθύ λόγο

1 Θέμα: Το δίκαιο της πυγμής	Άλλες έννοιες — Αναγνωρίζω τις πληροφορίες
Η δύναμη αλλά και η αδυναμία της θεωρίας του «δικαίου της πυγμής» είναι το επιχείρημά της ότι η βία που επιβάλλει τον ισχυρό και εξοντώνει τον αδύνατο δεν είναι μόνο γεγονός αλλά και αξία· και βέβαιη αξία, επειδή το γεγονός είναι αναμφισβήτητο. Εάν οι οπαδοί της μας έλεγαν απλώς: Τα πράγματα είναι αυτά που είναι: θηρίο και ο άνθρωπος ζει, όπως και τα άλλα θηρία, με τα δόντια του. Μην προσπαθήσετε να τον αλλάξετε, ματαιοπονείτε· με τη φύση δεν τα βάζει κανείς, εκείνη θα ειπεί πάντοτε την τελευταία λέξη, μπορεί να μη μας έπειθαν, αλλά ίσως θα μας έβρισκαν πρόθυμους να σκύψουμε μελαγχολικά το κεφάλι και να σωπάσουμε. Μας λένε όμως κάτι περισσότερο· ότι: Αυτό που γίνεται, να επιβάλλει δηλαδή ο άνθρωπος με τη γροθιά τη θέληση και το συμφέρον του, αξίζει και πρέπει να γίνεται, γιατί έτσι μόνο θα προοδέψει και αυτός και ο κόσμος, και τούτο ακριβώς γεννάει μέσα μας πολλές και σοβαρές αμφιβολίες. Όχι ανησυχίες ηθικές, αλλά αμφιβολίες θεωρητικές. Τις πρώτες θα μπορούσαμε να τις παραβλέψουμε, <u>τις δεύτερες όμως είμαστε υποχρεωμένοι να τις εξετάσουμε.</u> Αναφέρω εδώ τις σπουδαιότερες. [Το δίκαιο της πυγμής]	Επιχείρημα της θεωρίας του δικαίου της πυγμής Επιχειρήματα των οπαδών της & Επιχείρημα των οπαδών της Αποψη του συγγραφέα

Στην περίληψη:

Ο συγγραφέας διαφωνεί με την αντίληψη ορισμένων που υποστηρίζουν τη θεωρία «του δικαίου της πυγμής» με τον ισχυρισμό ότι δεν είναι μόνο κάτι που συμβαίνει γενικά στη φύση αλλά είναι παράλληλα και ηθικά σωστή γιατί μόνο έτσι προοδεύει ο κόσμος.

2	Θέμα: η ελευθερία επιλογής	Άλλες έννοιες — Αναγνωρίζω τις πληροφορίες
	Όταν επισημαίνεται από γονείς ή συνηθέστερα δασκάλους ο καταναγκαστικός και κατευθυνόμενος χαρακτήρας των επιλογών του σημερινού ανθρώπου σε ποικίλες εκφάνσεις της προσωπικής ζωής και των επιλογών του, ακούγεται πολύ συχνά η απολογητική υπεράσπιση που συμπυκνώνεται με κάποιον υπεραπλουστευτικό τρόπο στον αφορισμό* <u>«εγώ το διάλεξα»</u> ή <u>«εμένα αυτό μου αρέσει»</u>. Τότε προβάλλει επιτακτική η ανάγκη της προσέγγισης και της ανάλυσης αυτής της στάσης, ώστε να γίνει κατανοητή, για να ξεπεραστεί από τους αφελείς φορείς της. * Σύντομη κρίση ή άποψη που διατυπώνει κάποιος με τρόπο απόλυτο, ενώ θα ήταν αναγκαία μια τεκμηρίωση.	Άποψη άλλων Απαντητική επιχειρηματολογία Άποψη του συγγραφέα

Στην περίληψη:

Ο συγγραφέας υποστηρίζει την άποψη ότι οι επιλογές των ανθρώπων είναι κατευθυνόμενες, παρά το γεγονός ότι οι περισσότεροι πιστεύουν το αντίθετο.

β. Πώς αναγνωρίζω τα επιχειρήματα

Τι είναι

Δυσκολίες αναγνώρισης των επιχειρημάτων

Επιχείρημα καλείται μια σειρά από λογικές προτάσεις που ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, οι οποίες διευθετούνται κατά κλιμακωτό τρόπο για τη στήριξη ή την αναίρεση μιας θέσης και καταλήγουν σε ένα αιτιολογημένο συμπέρασμα.

- Η αιτιολόγηση μιας θέσης/άποψης περιέχει σύνθετες ιδέες που είναι πολυποίκιλα διατυπωμένες. **Αρκετές φορές διατυπώνονται στην ίδια περίοδο η άποψη και το επιχείρημα.**
- Ωστόσο τις περισσότερες φορές ο συγγραφέας χρησιμοποιεί **συνδέσμους, διαρθρωτικές και άλλες λέξεις για να δηλώσει την επιχειρηματολογία του.**
- Σε ορισμένες περιπτώσεις, πάλι, **δεν υπάρχουν λέξεις που δηλώνουν τα επιχειρήματα**, διότι αυτά **διατυπώνονται με αποφαντικές προτάσεις στην επόμενη περίοδο.** Επομένως, πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί κατά την ανάγνωση των περιόδων της παραγράφου ώστε να διακρίνουμε τις απόψεις από τα επιχειρήματα.

Λεκτικά σημεία αναγνώρισης	Παραδείγματα
Ⓒ Επιχειρήματα του γιατί & αποτέλεσμα	Στα παραδείγματα που ακολουθούν, η <u>υπογραμμισμένη φράση</u> είναι η <u>άποψη</u> και οι <u>λέξεις με έντονα γράμματα</u> είναι τα επιχειρήματα.
1. Αιτιολογικές προτάσεις (επειδή, γιατί, διότι, καθόσον αφού, καθώς) & ρήματα που δηλώνουν αποτελέσματα	<u>Οι δυνατότητες της διάνοιας του ανθρώπου εξαρτώνται από το επίπεδο της γλώσσας που είναι σε θέση να μεταχειρίζεται. Γιατί ο άνθρωπος του οποίου οι γλωσσικές δυνατότητες είναι περιορισμένες δεν μπορεί ούτε να εκφράσει αυτό που σκέπτεται ούτε να σκεφθεί ολοκληρωμένα. Αναγκαστικά, βρίσκεται εγκλωβισμένος μέσα σε ένα στενό και ασφυκτικό γλωσσικό πλαίσιο που δεν του δίνει τη δυνατότητα να σκεφθεί ολόπλευρα και σε βάθος.</u>
2. Υποθετικοί λόγοι, φράσεις που δηλώνουν ενδεχόμενα (αν, αν λάβουμε υπόψη, δεδομένου ότι, αν ισχύει ότι, αν δεχτούμε ότι, στην περίπτωση που)	<u>Αν ο μαθητής δεν έχει γλωσσική αυτάρκεια, δεν μπορεί να ανταποκριθεί σε εκπαιδευτικές διαδικασίες σύνθετες, ώστε να συμμετέχει ενεργά στη μαθησιακή διαδικασία και να αναπτύξει την κρίση του, που είναι το ζητούμενο.</u> Σημείωση: Στους υποθετικούς λόγους, η υποθετική πρόταση είναι ο υποθετικός συλλογισμός και η απόδοση είναι η άποψη του συγγραφέα.
3. Προθετικά σύνολα και φράσεις που φανερώνουν αιτία (λόγω του..., εξαιτίας)	<u>Λόγω της οικονομικής και ανθρωπιστικής κρίσης έχουν αυξηθεί οι ευπαθείς κοινωνικές ομάδες που έχουν την ανάγκη των συνανθρώπων τους.</u>
Ⓐ Επιχειρήματα του πώς & αποτέλεσμα	Στα παραδείγματα που ακολουθούν, η <u>υπογραμμισμένη φράση</u> είναι η <u>άποψη</u> και οι <u>λέξεις με έντονα γράμματα</u> είναι τα επιχειρήματα.
1. Προθετικά σύνολα που δηλώνουν τρόπο (με + αιτιατική, μέσα από + αιτιατική)	Και εδώ ο ρόλος του σχολείου στην καλλιέργεια της γλωσσικής παιδείας δεν πρέπει να αγνοηθεί. <u>Μέσα από όλα τα διδασκόμενα μαθήματα ο μαθητής θα μάθει να προσεγγίζει διάφορες πλευρές της γλώσσας [αποτέλεσμα].</u>
2. Μετοχές τροπικές (-οντας ή -όμενος)	Αρκετοί έφηβοι έχουν χαμηλό αίσθημα αυτοεκτίμησης. <u>Ωστόσο, οι γονείς μπορούν να τονώσουν την αυτοπεποίθησή τους [αποτέλεσμα] επιβραβεύοντας τις επιτυχίες τους και αποφεύγοντας τα επικριτικά σχόλια.</u>
3. Ρήματα & βουλητικές προτάσεις	<u>Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, όλο και περισσότερο αναδεικνύεται η σπουδαιότητα σημασία του διαλόγου στην εκπαίδευση και στη διδασκαλία, μία και ο διάλογος αναγνωρίστηκε ως εκείνη η μορφή διδασκαλίας με την οποία μπορούμε να παρακάμψουμε την από καθέδρας διδασκαλία και να δοθεί έτσι στους μαθητές η δυνατότητα να ρωτήσουν οι ίδιοι, να εμβαθύνουν στην κατάσταση πραγμάτων, να διευκρινίσουν έννοιες και να προσεγγίσουν λύσεις σε προβλήματα, να εκφράσουν τη συμφωνία ή τη διαφωνία τους σε διατυπωμένες απόψεις-σκέψεις, να σκεφθούν ανιχνεύοντας την αλήθεια και, με την πνευματική δραστηριότητά τους, να κατανοήσουν ή να αναδομήσουν έννοιες, αξίες και, τελικώς, τη νέα γνώση.</u>

Σημείωση: Τα επιχειρήματα του γιατί και του πώς συμπληρώνονται από αποτελέσματα, δηλαδή πρόκειται για επιχειρήματα του αιτίου-αιτιατού. Γι' αυτό είναι αναγκαίο να αναγνωρίζουμε τις λέξεις και τα ρήματα που δηλώνουν αποτελέσματα.

Ρήματα που δηλώνουν αποτελέσματα	Παραδείγματα	
Ⓒ Ρήματα που δηλώνουν αποτελέσματα των αφηρημένων εννοιών	Θετικά • συμβάλλει/συνεισφέρει στην καλλιέργεια/ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας κ.λπ. • προωθεί τον διάλογο, τη συνεργασία κ.λπ. • προάγει/εται ο πολιτισμός κ.λπ. • ενισχύει/εται η δημοκρατία • τονώνει/εται η οικονομία • βελτιώνει/εται • αναπτύσσει/εται κ.λπ.	Αρνητικά • αποδυναμώνει τον άνθρωπο • δεσμεύει/εται η φαντασία • προκαλεί (οικονομική κρίση, οικολογική καταστροφή κ.λπ.) • τερπνίζεται (η συνεργασία) • αναστέλλει/εται (η πρόοδος των επιστημών) • παρεμποδίζει/εται (η ελευθεροτυπία, ο πλουραλισμός κ.λπ.) • καταβαρύνονται οι ηθικές αξίες • εκφυλίζονται οι ανθρώπινες σχέσεις κ.λπ. • διαρρηγνύεται η κοινωνική συνοχή κ.λπ.
Ⓐ Ρήματα που δηλώνουν αποτελέσματα για τον άνθρωπο ή κοινωνικές ομάδες	Ρήματα ή ρηματικές φράσεις που δηλώνουν πώς αισθάνεται ο άνθρωπος • οργίζεται • φθείρεται ψυχικά • ντρέπεται • νιώθει (άγχος, απελπισία, απόγνωση κ.λπ.) • αισθάνεται (ενοχή, αισιοδοξία, ψυχική ευφορία κ.λπ.)	Ρήματα ή ρηματικές φράσεις που δηλώνουν τι παθαίνει ο άνθρωπος • καταπιέζεται • εξουθενώνεται • αλλοτριώνεται ηθικά • απομονώνεται, περιθωριοποιείται • προσβάλλεται η ανθρώπινη αξιοπρέπεια • μαζοποιείται, χειραγωγείται

γ. Πώς αναγνωρίζω και αναδιατυπώνω τα τεκμήρια

Τι είναι

Τεκμήριο ονομάζεται κάθε στοιχείο που αποτελεί μια συγκεκριμένη πληροφορία και χρησιμοποιείται –συμπληρωματικά ή διευκρινιστικά– για την ισχυροποίηση ενός επιχειρήματος. Τα τεκμήρια δεν διαθέτουν από μόνα τους αποδεικτική αξία, αλλά συμπληρώνουν, διευκρινίζουν ή αποσαφηνίζουν ένα επιχείρημα, προσθέτοντας έτσι στη θεωρητική φύση του επιχειρήματος ένα στοιχείο εμπειρικά ή πρακτικά επαληθεύσιμο.

Είδη τεκμηρίων — λεκτικά σημεία αναγνώρισης

- **Στατιστικά στοιχεία**

Παραδείγματα

Καθώς εκατομμύρια μαθητές σχολείων από όλη την Ευρώπη προετοιμάζονται για τη νέα σχολική χρονιά, η στατιστική διαπίστωση ότι ένας στους πέντε δεκαπεντάχρονους εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στερείται των βασικών γνώσεων ανάγνωσης και γραφής, δύσκολα μπορεί να γίνει κατανοητή. [...] Ενδεικτικό μπορεί να θεωρηθεί ότι ποσοστό της τάξης του 20% των δεκαπεντάχρονων στην ΕΕ είχε κριθεί το 2009 ότι έχει πολύ χαμηλή επίδοση σε θέματα ανάγνωσης.

- **Πορίσματα ερευνών**

Μια διεθνής έκθεση που δημιουργήθηκε από το «Πρόγραμμα για Διεθνή Αξιολόγηση των Μαθητών» (PISA) εξετάζει τις επιδόσεις δεκαπεντάχρονων μαθητών στην ανάγνωση, στα μαθηματικά και στις θετικές επιστήμες. Η έκθεση αυτή, η οποία κάθε τρία χρόνια ανανεώνεται, έχει αναδείξει ότι, σε σχέση με άλλα συγκρίσιμα κράτη παγκοσμίως, σε αυτό το θέμα η ΕΕ έχει τις χαμηλότερες επιδόσεις. Η συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα μαθητών, που χαρακτηρίζεται από τις πολύ στοιχειώδεις γνώσεις ανάγνωσης και γραφής, δικαιολογημένα αναμένεται να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα μετά το σχολείο.

Στην περίληψη

Ένας στους πέντε δεκαπεντάχρονους μαθητές στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι αναλφάβητος και το 20% των μαθητών της ίδιας ηλικίας δυσκολεύονται στην ανάγνωση. Έτσι, σύμφωνα με τα πορίσματα της «διεθνούς έκθεσης για την αξιολόγηση των μαθητών», αυτοί οι μαθητές θα αντιμετωπίσουν προβλήματα μετά την αποφοίτησή τους από το σχολείο.

- **Επικαιρικά γεγονότα**

Η αυριανή επέτειος για το «Όχι» της 28ης Οκτωβρίου 1940 επαναφέρει στο επίκεντρο το θέμα των ιστορικών επετείων και της ιστορικής γνώσης.

Στην περίληψη

Η αυριανή επέτειος του «Όχι» φέρνει στην επικαιρότητα το θέμα των ιστορικών επετείων και της ιστορικής γνώσης.

Ο θάνατος του Αμερικανού φυσικού Οπενχάιμερ, του μεγάλου επιστήμονα, που πρωτοστάτησε στην κατασκευή του φοβερότερου όπλου απ' όσα γνώρισε ως τώρα η ιστορία, της ατομικής βόμβας, αλλά και του υψηλόφρονα ανθρώπου, που αισθάνθηκε βαθιά στην ψυχή του τον ηθικό αντίτυπο αυτής της αποτρόπαιης εφεύρεσης, έφερε και πάλι στο πρώτο επίπεδο του στοχασμού και της ευαισθησίας μας το οξύ πρόβλημα της ευθύνης των σοφών στη διακυβέρνηση της οικουμένης.

[Ε. Π. Παπανούτσος, *Πρακτική φιλοσοφία*, Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννινα, 1984 (β' έκδοση), σσ. 335-339]

Στην περίληψη

Ο θάνατος του Οπενχάιμερ, του φυσικού που υπήρξε εμπνευστής της ατομικής βόμβας, κάνει και πάλι επίκαιρο το θέμα της ευθύνης των πνευματικών ανθρώπων.

	<u>Η πληθώρα των πολιτιστικών εκδηλώσεων που οργανώνονται τα τελευταία χρόνια από τους διάφορους Δήμους ή φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης δημιουργεί σκέψεις και προκαλεί ερωτήματα, όπως: με τις δραστηριότητες αυτές πραγματοποιείται ουσιαστική πολιτιστική αποκέντρωση; το τίμημα που καταβάλλεται βρίσκει το προσδοκώμενο αντίκρισμα στο πολιτιστικό αποτέλεσμα;</u>
Στην περίληψη	Με αφορμή τις πολλές πολιτιστικές εκδηλώσεις σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, ο συγγραφέας προβληματίζεται αναφορικά με το θέμα της πολιτιστικής αποκέντρωσης και τη σχέση κόστους και αποτελέσματος.
• <i>Ιστορικά γεγονότα (αφήγηση)</i>	<u>Η επιθετικότητα των δυνάμεων του Άξονα, που είχε οδηγήσει στον καταστροφικότερο πόλεμο της ιστορίας, είχε καταδείξει και τις αδυναμίες της παλαιάς Κοινωνίας των Εθνών (Σύνδεσμος που ιδρύθηκε το 1919, αμέσως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, στο Παρίσι. Οι στόχοι του Συνδέσμου περιλάμβαναν τον αποπλισμό, την πρόληψη του πολέμου μέσω της συλλογικής ασφάλειας, τη διευθέτηση των διαφορών μεταξύ των χωρών μέσω των διαπραγματεύσεων και της διπλωματίας και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής παγκόσμια). Για τους λαούς που είχαν σκληρά δοκιμαστεί στον πόλεμο και αναζητούσαν ειρήνη και ευημερία ήταν εμφανής η ανάγκη για μια νέα οργάνωση της διεθνούς κοινωνίας, ικανή να κατοχυρώσει την τάξη και τη δικαιοσύνη στις διεθνείς υποθέσεις. Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), που ιδρύθηκε το 1945 από τις νικήτριες δυνάμεις του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (ΗΠΑ, Μ. Βρετανία, Γαλλία, Ρωσία –πρώην ΕΣΣΔ– και Κίνα) αποτελεί μια απόπειρα συγκρότησης ενός νέου συστήματος συλλογικής ασφάλειας.</u>
Στην περίληψη	Η αποτυχία της Κοινωνίας των Εθνών να διασφαλίσει την ειρηνική επίλυση των διακρατικών διαφορών και τα καταστροφικά αποτελέσματα του Β΄ Παγκόσμιου Πολέμου οδήγησαν στη δημιουργία του ΟΗΕ, ενός υπερεθνικού οργανισμού για την ασφάλεια και την ειρήνη.
• <i>Εποπτείες των αισθήσεων</i>	<i>Πρόκειται για αλήθειες αναφορικά με την πραγματικότητα που τις αποκτούμε εμπειρικά από βιώματα. Αξιοποιούνται ως παραδείγματα που περιγράφουν με ζωντάνια και παραστατικότητα τις συνθήκες της σύγχρονης πραγματικότητας.</i> Μία επίσκεψη στους τόπους όπου συνωστίζονται ή «φιλοξενούνται» οι πρόσφυγες παρουσιάζει ανάγλυφα τις συνθήκες διαβίωσης αυτών των ανθρώπων: έλλειψη στοιχειωδών αγαθών(τροφή, νερό, είδη υγιεινής), έλλειμμα ενημέρωσης, ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης... Βρίσκονται κυριολεκτικά «στο έλεος του Θεού».
Στην περίληψη	Οι συνθήκες διαβίωσης των προσφύγων στα κέντρα φιλοξενίας είναι άθλιες.
• <i>Εμπειρικές αλήθειες/διαπιστώσεις για την πραγματικότητα</i>	<i>Πρόκειται για αλήθειες αναφορικά με την πραγματικότητα που τις αποκτούμε εμπειρικά. Ο όρος χρησιμοποιείται σε αντιδιαστολή προς την επιστημονικά τεκμηριωμένη γνώση. Αξιοποιούνται συνήθως στην προλογική παράγραφο, ως μια ομαλή μετάβαση στο θέμα προκειμένου να δηλωθεί η θέση του συγγραφέα, που θα αναπτυχθεί στο κύριο μέρος του κειμένου.</i> Κοινή πεποίθηση αποτελεί σήμερα η ύπαρξη μεγάλου γλωσσικού προβλήματος στην Ελλάδα. Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί τη μεγάλη αδυναμία του ελληνικού δημόσιου σχολείου κάθε βαθμίδας να συμβάλει αποφασιστικά στην ορθή και άρτια διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας στους νέους ανθρώπους. Οι σημερινοί έφηβοι αδυνατούν ουσιαστικά να μιλήσουν και να γράψουν την μητρική τους γλώσσα σε ικανοποιητικό επίπεδο.
Στην περίληψη	Στην Ελλάδα το ελληνικό δημόσιο σχολείο παρουσιάζει σοβαρές αδυναμίες στη γλωσσική εκπαίδευση με αποτέλεσμα οι νέοι να μην μπορούν να χειριστούν ικανοποιητικά τη γλώσσα.

δ. Πώς αναγνωρίζω και αναδιατυπώνω τις αυθεντίες

Τι είναι	Ο όρος αυθεντία δηλώνει μια γνώμη με γενικό και αναμφισβήτητο κύρος. Στα κείμενα εμφανίζεται ως παράθεμα, δηλαδή «κατά λέξη επανάληψη αποσπάσματος από κείμενο ή λόγο σημαντικού προσώπου που παρατίθεται από κάποιον για να υποστηρίξει τις απόψεις του». Ο συγγραφέας αξιοποιεί παραθέματα από αυθεντίες για να ενισχύσει την αξιοπιστία των επιχειρημάτων του. Το παράθεμα βρίσκεται σε εισαγωγικά [« »] και το όνομα του συγγραφέα ή η πηγή του αποσπάσματος βρίσκεται σε παρένθεση [()].
Είδη παραθεμάτων • <i>Στίχοι ποιητών</i> • <i>Γνωμικά αρχαίων</i> • <i>Αποφθέγματα αρχαίων</i> • <i>Λατινικά ρητά</i> • <i>Ρήσεις νεότερων φιλοσόφων</i> • <i>Παροιμίες</i>	Παραδείγματα Αποτελεί προσωπική εκτίμηση ότι είναι προτιμότερο να στοχεύεται η ανεύρεση τρόπων βελτίωσης της ποιότητας της καθημερινής ζωής παρά τα επικίνδυνα ταξίδια με γνώμονα την ανθρώπινη ματαιοδοξία. Άλλωστε, όπως και ο ποιητής έχει δηλώσει: ... ηδονικά παντοτινά ζητάμε, μάταια πάντα... – Αρχή άνδρα δείκνυσι [στην εξουσία δοκιμάζεται το ήθος του ανδρός] – Γνώθι σαυτόν [να γνωρίζεις τον εαυτό σου] – Μηδέν άγαν [το μέτρο είναι το καλύτερο] – Νους υγιής εν σώματι υγιεί – Το λακωνίζει εστί φιλοσοφείν (η λακωνική διατύπωση είναι χαρακτηριστικό της φιλοσοφικής σκέψης) – Το μυαλό του παιδιού δεν είναι δοχείο που πρέπει να γεμίσει, αλλά μια φωτιά που πρέπει να ανάψει. [Πλούταρχος] – Si vis pacem para bellum [αν θέλεις ειρήνη, προετοίμαζε πόλεμο]. – Verba volant, scripta manent [τα λόγια πετούν, τα γραπτά μένουν]. – Ο κυριότερος στόχος της εκπαίδευσης δεν είναι η γνώση, αλλά η δράση. [Βρετανός φιλόσοφος] – Ό,τι δεν με σκοτώνει με κάνει πιο δυνατό. [Φρίντριχ Νίτσε] – Η φαντασία είναι πιο σημαντική από τη γνώση. [Άλμπερτ Αϊνστάιν] – Όποιος σπέρνει ανέμους, θερίζει θύελλες. – Η γλώσσα κόκαλα δεν έχει και κόκαλα τσακίζει. – Κάλλιο να σου βγει το μάτι παρά το όνομα. – Οι πολλές γνώμες βουλιάζουν το καράβι.
Στην περίληψη	Συνήθως αυτά τα παραθέματα παραλείπονται.
Φράσεις που δηλώνουν γνώμες ειδικών	Παραδείγματα Είναι σχετικά όσα ισχυρίζεται η ψυχολογία για την ευεργετική επίδραση που ασκεί στην ψυχοσύνθεση του ανθρώπου η ακρόαση από την εγκυμονούσα μητέρα, και μέσω αυτής από το έμβρυο, κλασικής μουσικής (Μότσαρτ κ.τ.ό.). Στην απόδειξη της ίδιας αλήθειας, αλλά από την αντίθετη οπτική γωνία, συμβάλλει η επιστημονική άποψη που συνδυάζει στενοχώριες και ψυχικές εντάσεις της μητέρας με προβλήματα ψυχολογικά έως και παθολογικά του εκκολαπτόμενου ανθρώπου.